

Geotourism: A Path Towards Development of Sustainable Rural Livelihoods

Mohammadamin Khorasani¹

Associate professor of Geography and Rural Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Khadijeh Vakili

MSc in Geography and Tourism Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Khatereh Heidari

MSc in Geography and Rural Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Received: 25 December 2024 Revised: 8 May 2025 Accepted: 16 May 2025

Abstract

Today, the tourism industry is known as one of the most profitable industries in the world, with vast potential for growth and development and a host of positive economic effects. Tourism can exert key social, economic, political and environmental impacts in the tourist destination. On the other hand, understanding people's living conditions (main living capitals, i.e., natural, human, economic, social and organizational capitals) is one of the key factors in achieving the goals of sustainable rural development. As environmental tourism, ecotourism represents one of the major sources of income and preservation of biodiversity, one of which is geotourism. The cities of Garmsar and Aradan in Semnan province have the capacity to become a geotourism destination due to their special geomorphological conditions, natural landscapes and salt mines. Using the library method, a field survey and a questionnaire, this paper explores the role of geotourism in the sustainable livelihood of rural people in Garmsar and Aradan cities. The effects of rural geotourism on livelihood capitals in Garmsar and Aradan cities are measured. The analysis of questions related to financial, physical, natural, social, human and institutional capitals suggests that tourism has played a pivotal role (both positive and negative) in improving livelihood capitals. In general, the effect and average score of social development is higher than economic development. In this regard, social

1. Corresponding Author, Email: khorasani_ma@ut.ac.ir

©2024 The author(s). This is an open access article under the CC BY license: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

How to Cite This Article: Khorasani, M. , Vakili, K. and Heidari, K. (2025). Geotourism: A Path Towards Development of Sustainable Rural Livelihoods. Journal of Geography and Regional Development, 23(1), 227-256. Doi: 10.22067/jgrd.2025.89997.1482

capital, institutional capital, financial capital, natural capital, physical capital, and human capital exerted the highest and lowest effects, respectively. Therefore, it can be posited that each component of social and economic dimensions is at a desired level, indicating the effect of geotourism on the enhanced quality of life and the social and economic development of rural households from the perspective of the rural residents.

Keywords: Tourism, Rural Geotourism, Livelihood Capitals, Rural Development.

ژئوتوریسم روستایی؛ مسیری برای تحقق پایداری معیشتی (مورد: شهرستان‌های گرمسار و آرادان)

محمدامین خراسانی (دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران، نویسنده مسئول)

khorasani_ma@ut.ac.ir

خدیدجه وکیلی (کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران)

kvakili@gmail.com

خاطره حیدری (کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران)

hkhatereh39@gmail.com

چکیده

امروزه صنعت گردشگری به عنوان یکی از صنایع درآمدزا در دنیا و با قابلیت‌های رشد و توسعه و ایجاد اثرات مثبت اقتصادی شناخته می‌شود. گردشگری می‌تواند اثرات مهمی از نظر اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و محیط‌زیستی در منطقه گردشگرپذیر بگذارد. از طرفی شناخت وضع معیشتی مردم (سرمایه‌های اصلی معیشت یعنی سرمایه‌های طبیعی، انسانی، اقتصادی، اجتماعی و سازمانی) از عوامل مهم در رسیدن به اهداف توسعه پایدار روستایی است. ژئوتوریسم به عنوان گردشگری محیط زیست یکی از منابع مهم درآمدی و حفظ تنوع زیستی است که یکی از انواع آن ژئوتوریسم است. شهرستان‌های گرمسار و آرادان واقع در استان سمنان به علت شرایط ویژه ژئومورفولوژیکی، مناظر طبیعی و معادن نمک، توانایی تبدیل شدن به منطقه ژئوتوریستی را دارند. این پژوهش با استفاده از روش کتابخانه‌ای، پیمایش میدانی و ابزار پرسش‌نامه به هدف اصلی این پژوهش که بررسی نقش ژئوتوریسم بر معیشت پایدار زندگی مردم روستایی شهرستان‌های گرمسار و آرادان است، پرداخته است. اثرات ژئوتوریسم روستایی بر سرمایه‌های معیشتی در شهرستان‌های گرمسار و آرادان سنجیده شده و بررسی پرسش‌های مربوط به بعد سرمایه‌های مالی، فیزیکی، طبیعی، اجتماعی، انسانی و نهادی نشان‌دهنده آن است که گردشگری در ارتقای سرمایه‌های معیشتی نقش مهمی (هم اثرات مثبت و هم اثرات منفی) ایفا نموده است. در مجموع بعد توسعه اجتماعی نسبت به بعد توسعه اقتصادی دارای اثرگذاری و

میانگین نمره بالاتری بوده است. در این میان به ترتیب بعد سرمایه اجتماعی، سرمایه نهادی، سرمایه مالی، سرمایه طبیعی، فیزیکی و انسانی دارای بیشترین تا کمترین اثرگذاری بوده‌اند. بنابراین می‌توان گفت که جایگاه هر یک از مؤلفه‌های ابعاد اجتماعی و اقتصادی در سطح مطلوب و نشان‌دهنده اثرگذاری ژئوتوریسم بر کیفیت زندگی بهتر و توسعه اجتماعی و اقتصادی خانوارهای روستایی از دیدگاه اهالی روستا بوده است.

واژگان کلیدی: گردشگری، ژئوتوریسم روستایی، سرمایه‌های معیشتی، توسعه روستایی.

۱. مقدمه

در طی دهه‌های گذشته به علت کاهش منابع آبی میزان تولید محصولات کشاورزی که بدنه اصلی درآمد نواحی روستایی را تشکیل می‌دهد، به‌طور چشمگیری کاهش یافته است و در نتیجه آن درآمد و معیشت ساکنین روستایی با چالش همراه شده است، از این رو بحث گردشگری روستایی اهمیت بیشتری یافته است؛ به‌گونه‌ای که رشد صنعت گردشگری یکی از عوامل مهم سنجش وضعیت توسعه‌یافتگی مناطق روستایی محسوب می‌شود (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴). ژئوتوریسم روستایی یکی از اشکال گردشگری روستایی محسوب می‌شود که در نواحی با عوارض و ویژگی‌های خاص زمین‌شناسی استقرار می‌یابد. در نواحی روستایی به واسطه بکر بودن فضاها و طبیعی و ارتباط بیشتر با این عناصر پتانسیل‌های بیشتری در ارتباط با ژئوتوریسم فراهم شده است. با توجه به پیچیدگی و گستردگی فعالیت‌های گردشگری، اثرات ناشی از آن نیز، ابعاد به‌هم‌پیوسته بسیاری دارد که باید در مطالعه اثرات گردشگری به آنها توجه شود (کروبی و همکاران، ۱۳۹۵).

ژئوتوریسم یک صنعت پویا و رقابتی است. یکی از محصولات ژئوتوریسم که تحت پوشش گردشگری روستایی در حال رشد است، اخیراً با نام «ژئوتوریسم روستایی» شناخته می‌شود (آلن و شونددشت^۱، ۲۰۱۷). ژئوتوریسم روستایی نوعی از گردشگری طبیعی است که در محدوده خارج از شهر رخ می‌دهد و شامل مناظر زمین‌شناسی و ژئومورفولوژیکی منحصربه‌فردی است. ژئوتوریسم، به‌ویژه با در نظر گرفتن مقاصد ژئوتوریسم «روستایی جدید»، برای کسانی که به فرهنگ‌های محلی،

علوم طبیعی و زمین‌شناسی، به‌ویژه سنگ‌شناسی و کانی‌شناسی علاقه‌مند هستند، ایده‌آل است. رایبسون^۱ (۲۰۰۸) نشان می‌دهد که بازدیدکنندگان از میراث زمین‌شناسی مانند ژئوروستاها، ژئوپارک‌ها، ژئوسایت‌ها، غارها، معادن و مانند این‌ها، ژئوتوریسم یا ژئوتراولر محسوب می‌شوند. ژئوتوریسم، مانند سایر محصولات گردشگری، پویا است. اخیراً، برخی از موضوعات تحقیقاتی برای توسعه ژئوتوریسم مانند ژئوتوریسم زیرزمینی (گاروفانو و گوونی^۲، ۲۰۱۲) ژئوتوریسم شهری توسط نشنال جئوگرافیک و موارد دیگر پدیدار شده‌اند. نکوئی‌صدری و حاج‌علی‌لو (۲۰۰۹) ژئوتوریسم را در هفت دسته طبقه‌بندی کردند: ژئوتوریسم ماجراجویی و ورزشی؛ زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی؛ رخنمون‌های جاده‌ها؛ بناهای سنگی و صخره‌ای که شامل هنر غارنوردی می‌شود؛ ژئوتوریسم معدن؛ فسیل‌های انسانی و اکتشاف ژئوتوریسم.

ژئوتوریسم روستایی به‌عنوان گردشگری محیط‌زیست با محیطی حفاظت شده و با ترویج بهزیستی روستائیان و از جمله تفسیر و تعلیم و تربیت تعریف شده است. این نوع گردشگری در کشورهای در حال توسعه سالانه حدود ۲۹ میلیارد دلار آمریکا درآمدزایی ایجاد می‌کند و این نشان می‌دهد که ژئوتوریسم روستایی منبع مهمی از درآمدها برای افراد محلی و همچنین برای حفظ تنوع زیستی است (تیس^۳، ۲۰۱۵ و اوکامپو^۴ و همکاران، ۲۰۱۸ و سرسراکین و لی^۵، ۲۰۱۸). تنوع فعالیت‌های مربوط به صنعت گردشگری باعث شده تا رونق این بخش، اثرهای اقتصادی بالایی را برای اقتصاد کشورها در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی ایجاد کند. گذشته از انواع جاذبه‌های توریستی به‌طور معمول، هر منطقه می‌تواند به گونه‌ی ویژه‌ای از گردشگری دست یابد که یکی از انواع آن، ژئوتوریسم است. مسلماً این شاخه از گردشگری نقش اساسی در میزان توسعه و حفظ ذخایر نواحی روستایی ایفا می‌کند.

-
1. Robinson
 2. Garofano & Govoni
 3. TIES
 4. Ocampo
 5. Sriarkarin & Lee

ژئوتوریسم روستایی به عنوان یک محصول جدید ژئوتوریسم نه تنها ویژگی‌های گردشگری روستایی را در بر می‌گیرد، بلکه با تأکید بر زمین‌شناسی و جغرافیا، به عنوان راهبردی برای جهانی‌سازی علوم زمین شناخته می‌شود. ژئوتوریسم روستایی تلاش می‌کند تا هویت‌های فرهنگی را کشف و احیا کند و آنها را با دانش زمین‌شناسی برای آموزش مردم محلی و انتقال دانش به بازدیدکنندگان ادغام کند. علاوه بر این، این بازار ویژه جدید، فعالیت‌های تعطیلات گردشگری روستایی را با علوم زمین (مثلاً ژئوورزش) ادغام می‌کند. ژئوتوریسم روستایی فرصت‌های شغلی جدیدی را برای جوامع محلی - به ویژه زنان محلی و فارغ‌التحصیلان علوم زمین و گردشگری ایجاد می‌کند؛ مانند فعالیت‌های فضای باز ژئوتوریسم، ژئوتورها، ژئورستوران‌ها، مهمانخانه‌های خانوادگی ساخته شده از سنگ یا واقع در صخره‌ها، راهنمایان ژئو، ژئوموزه‌ها و مراکز سلامت جغرافیایی.

فعالیت‌های فراغتی که معمولاً به طور خاص مبتنی بر ژئوتوریسم روستایی هستند:

- گشت‌وگذار در سایت‌های ژئوتوریسم.
- ژئوورزش (ورزش‌هایی که مربوط به توپوگرافی زمین هستند و با فعالیت‌های آموزشی ژئوفیزیکی تلفیق می‌شوند).
- مطالعه ژئوفیزیکی در محیط‌های باز، شامل مشاهده میراث ژئوفیزیکی، عکاسی از مناظر ژئوفیزیکی، سفرهای میدانی برای زمین‌شناسی.
- کارگران اغلب در نزدیکی محل کار خود زندگی می‌کنند و سابقه‌ای در علوم زمین دارند یا با ویژگی‌های زمین‌شناسی در قلمرو خود آشنا هستند.
- ژئوتوریسم روستایی از طریق سایر محصولات گردشگری مانند اکوتوریسم، گردشگری ماجراجویانه.
- استراحت در ساختمان‌های سنگی، ژئوروستاها، روستاهای صخره‌ای، ژئورستوران‌ها، ژئونوایی‌ها، اقامتگاه‌های روستایی ساخته شده با سنگ یا واقع در صخره‌ها.
- حفاظت زمین و آموزش ژئوفیزیکی.
- جاذبه‌های ویژه مانند جشنواره‌های ژئوفیزیکی و محصولات ژئوفیزیکی.

- امکانات ویژه مانند ژئوتورهای خودراهنما، نقشه‌های ژئوتوریسم، ژئوتورها.
- ادغام دانش ژئوفیزیکی در فضای محلی.
- ژئوتوریسم سلامت و تندرستی مانند آبگرم درمانی، سنگ درمانی، گل درمانی، نمک درمانی، هالوترابی (ترابی فارسانی^۱ و همکاران، ۲۰۰۹ و ۲۰۱۸).

کشور ایران نیز با توجه به دارایی‌های طبیعی و پتانسیل‌های مهمی که در زمینه ژئوتوریسم دارد، می‌تواند از این صنعت روبه‌رشد جهت بهره‌برداری بهینه در توسعه همه‌جانبه نواحی به‌ویژه نقاط روستایی اقدام نماید. استان سمنان با دارا بودن شرایط خاص استراتژیک و جاذبه‌های گردشگری و تاریخی فراوان و قرار گرفتن در مسیر زیارت حضرت علی بن موسی الرضا (ع)، خود یکی از فرصت‌های بی‌نظیر گردشگری است که تنوعی از فرهنگ، جاذبه و تاریخ را در خود جای داده است. شهرستان‌های گرمسار و آرادان به‌عنوان غربی‌ترین شهرستان‌های استان با وسعتی حدود ۹۵۱۲ کیلومتر مربع، که از شمال به شهرستان دماوند در استان تهران، از غرب به ورامین، از شرق به شهرستان سرخه و از جنوب به کویر مرکزی محدود می‌شوند (اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ۱۳۸۹).

شهرستان‌های گرمسار و آرادان به علت شرایط ویژه ژئومورفولوژیکی، مناظر طبیعی و بی‌همتا و همچنین معادن نمک فراوان، جاذبه‌های خاص ژئومورفولوژیکی و ژئوتوریستی دارند که در صورت مطالعه و شناسایی آن و برنامه‌ریزی لازم در این خصوص، توانایی تبدیل شدن به منطقه ژئوتوریستی فوق‌العاده‌ای دارند. وجود جاذبه‌های زمین‌شناختی و ژئومورفولوژی از جمله بدلندها، غارها و دریاچه‌های نمکی و چین‌خوردگی‌ها به همراه جاذبه‌های مهم تاریخی و فرهنگی این شهرستان‌ها، می‌تواند آنها را به یکی از قطب‌های ژئوتوریستی کشور تبدیل نماید و با شناخت و معرفی و تبلیغ برای بازدید آن، زمینه اشتغال و کسب درآمد را برای مناطق روستایی فراهم نموده و از سوی دیگر از نظر اقتصادی برای منطقه و استان نیز مؤثر واقع شود. لذا پرداختن به مسائل کلیدی و زیربنایی

توسعه روستایی همچون شناسایی پتانسیل‌های طبیعی و ژئوسایت‌های هر ناحیه و اثرات آن در ابعاد اجتماعی و اقتصادی معیشتی روستائیان شهرستان‌های مذکور از اهم موضوعات است. سرمایه‌های اصلی معیشت یعنی؛ سرمایه‌های طبیعی، انسانی، اقتصادی، اجتماعی و سازمانی و فعالیت‌های مرتبط با گردشگری باید همسو در نظر گرفته شوند. گردشگری پایدار در یک مقصد پایدار شکل می‌گیرد. بنابراین اهداف یک رویکرد معیشت پایدار مبتنی بر گردشگری این است که اصول کلیدی معیشت پایدار و گردشگری را یکی کرده و گردشگری به‌عنوان زمینه‌ای که تمام عوامل در آن جای می‌گیرند، شکل داده شود (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴).

در این پژوهش سعی بر این است که با استفاده از روش‌های علمی موجود همچون روش پیمایش و ابزار پرسش‌نامه به هدف اصلی این پژوهش که بررسی نقش ژئوتوریسم بر معیشت پایدار زندگی مردم روستایی شهرستان‌های گرمسار و آرادان است، پرداخته شود. بر این مبنا سؤال پژوهش از این قرار است:

- توسعه ژئوتوریسم در روستاهای مورد مطالعه، چه نقشی در تغییر وضعیت پایداری معیشتی داشته است؟

۲. پیشینه پژوهش

در این بخش به بررسی پژوهش‌های صورت گرفته در ارتباط با موضوع پژوهش می‌پردازیم. نکته قابل توجه، کمبود پژوهش در زمینه ژئوتوریسم روستایی در سطح ایران و جهان، با وجود اثرگذاری بالای جوامع محلی در ایجاد، رشد و توسعه این گونه گردشگری است.

جدول ۱- پیشینه پژوهش در رابطه با ژئوتوریسم و رابطه آن با جوامع محلی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

محقق/ سال	عنوان پژوهش	یافته‌های پژوهش
کوبینامه ^۱ و همکاران، ۲۰۱۷	ژئوتوریسم در منطقه حفاظت شده کاکوم، غنا: سیاست محلی، عمل و نتیجه	در این مقاله به بررسی نتیجه ژئوتوریسم در جوامع محلی در مجاورت مهم‌ترین و محبوب‌ترین مقصد ژئوتوریسم غنا و منطقه حفاظت از کاکوم و تأثیر آن بر روابط بین ساکنان محلی و مقامات پارک پرداخته شده است.
چن ^۲ و همکاران، ۲۰۱۸	تأثیرات گردشگری بر معیشت روستایی در اجتماعات محلی سالخورده	در قالب یک مطالعه کیفی، یک گروه مهمانخانه مزرعه را در شهر نوتو، یک سایت سیستم میراث کشاورزی مهم جهانی (GIAHS) در ژاپن، بررسی شد و سه فرضیه مورد آزمایش قرار گرفت: (۱) گردشگری روستایی در یک منطقه دورافتاده، دارایی‌های معیشتی خانوارهای میزبان را تغییر داده است. (۲) مزایای اقتصادی حاصل از گردشگری روستایی برای خانوارها قابل توجه نیست. (۳) مزایای غیر درآمدی حاصل از آن، از مزایای اقتصادی برای جوامع رو به پیری فراتر می‌رود. یافته‌ها نشان می‌دهد که کیفیت زندگی ساکنان در این جامعه روستایی سالخورده، بهبود یافته است، اگرچه مزایای اقتصادی هنوز برای اکثر خانوارهای میزبان قابل توجه نیست، گردشگران به این روستاها شور و نشاط بخشیده‌اند و کمبود نیروی کار جوان برای به ارث بردن مشاغل مهمانسرای مزرعه، تنگنای توسعه آینده این صنعت خواهد بود.
آدوم ^۳ ، ۲۰۱۹	مکان و صدای مردم محلی، فرهنگ و سنت: یک کاتالیزور برای توسعه ژئوتوریسم در جوامع روستایی غنا	یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که هرگاه فرهنگ و سنن مردم روستا از حفظ مکان‌های طبیعی اطمینان نیابد و افراد محلی به طور فعال در برنامه‌ریزی و توسعه ژئوتوریسم شرکت نکنند، علاقه به ژئوتوریسم کاهش می‌یابد و بر درآمد تولید شده از سایت‌های ژئوتوریسم تأثیر می‌گذارد.
کری ^۴ و همکاران، ۲۰۲۰	ارزیابی میزان تغییر سطح دارایی‌های معیشتی در جامعه کامپونگ فلوک با پیامدهای (CBET) ارزیابی نموده‌اند.	در این پژوهش نگارندگان دارایی‌های معیشت محلی را در جامعه کامپونگ فلوک قبل و بعد از معرفی سیستم مدیریتی ژئوتوریسم مبتنی بر جامعه (CBET) ارزیابی نموده‌اند.

1. Cobbinah

2. Chen

3. Adom

4. Kry

محقق / سال	عنوان پژوهش	یافته‌های پژوهش
باروسو بارسیلا ^۱ و همکاران، ۲۰۲۲	زیست‌محیطی مبتنی بر جامعه ژئوتوریسم محور کشف پروژه‌ای برای توسعه ژئوتوریسم در مناطق روستایی: مرکز تفسیر دیرینه‌شناسی و باستان‌شناسی تاماجون (CIPAT، گوادالاخارا، اسپانیا)	CIPAT به‌عنوان یک مرکز تفسیر چندرشته‌ای (یکی از اولین‌ها در گوادالاخارا) ارائه می‌شود که انتقال دانش از ارزش‌های علمی و میراثی فوق‌العاده متنوع منطقه را برای دانش‌آموزان و عموم مردم تسهیل می‌کند. تیمی از راهنمایان تخصصی دارد که اکتشافات دیرینه‌شناسی و باستان‌شناسی اصلی و همچنین بافت زمین‌شناسی و چارچوب فرهنگی آنها را به شیوه‌ای دقیق و جذاب و متناسب با تنوع وسیع بازدیدکنندگان ارائه می‌کنند. به‌طور همزمان، CIPAT از بازدیدهای آموزشی و توریستی پشتیبانی می‌کند، به‌عنوان یک نقطه بازدید از مسیرها و برنامه‌های سفر مختلف گنجانده شده است، به افزایش آگاهی در مورد نیاز به مطالعه و حفظ میراث غنی تاماجون و اهمیت آن به‌عنوان یک منبع ارزشمند برای ترویج کمک می‌کند.
کونجورامان ^۲ ، ۲۰۲۲	توسعه چارچوب معیشت پایدار برای اکوتوریسم اجتماع‌محور در کشورهای در حال توسعه	در دو مقصد پیشگام بوم‌گردی واقع در کیناباتانگان سفلی مالزی، ارزیابی تغییرات معیشتی ناشی از سرمایه‌گذاری‌های CBE با استفاده از یک چارچوب معیشت پایدار انجام شد. طرح تحقیق کیفی با استفاده از مصاحبه‌های عمیق و مشاهده میدانی برای جمع‌آوری داده‌ها اتخاذ شد. یافته‌ها نشان داد که سرمایه‌گذاری‌های CBE، جوامع محلی را به کارآفرینان بوم‌گردی تبدیل کرده‌اند تا با وجود وابستگی به ماهیگیری که به‌عنوان فعالیت اصلی معیشت ایشان در نظر گرفته می‌شد، از گردشگری درآمد کسب نموده و معیشت خود را تأمین کنند. با این حال، هزینه‌های شناسایی شده مانع از بهره‌مندی جوامع محلی از مزایای CBE می‌شد و در نتیجه پایداری کلی معیشتی را مختل می‌کرد. این مطالعه یک چارچوب معیشت پایدار اصلاح‌شده با سرمایه جدید اجتماعی-فرهنگی برای توسعه CBE در کشورهای در حال توسعه پیشنهاد کرد.

1. Barroso-Barcenilla

2. Kunjuran

محقق / سال	عنوان پژوهش	یافته‌های پژوهش
ره یس و مونوز و آکودو ^۱ ، ۲۰۲۲	ژئوتوریسم به عنوان راهبرد توسعه پایدار روستایی در یک منطقه آتشفشانی	ژئوتوریسم می‌تواند به یک موتور اقتصادی-اجتماعی برای منطقه پایپا ^۲ در کشور کلمبیا تبدیل شود و امکانات اشتغال، سرمایه‌گذاری و فرصت‌های تجاری را افزایش دهد. این منطقه از طریق میراث زمین‌شناسی که در مناطق روستایی و شهری گنجانده شده، پتانسیل عظیمی برای ترویج طرح‌های ژئوتوریسم دارد. ابتکار یک ژئوپارک جهانی یونسکو برای این منطقه، فرصت بزرگی را برای توسعه گردشگری پایدار در پایپا فراهم می‌کند و به حفاظت و حراست از میراث و تنوع زمین‌شناسی و همچنین جانوران و گیاهان آن، از طریق آموزش، تحقیق و آگاهی‌بخشی به جوامع محلی، کمک می‌کند.
ماکوندی و اندلوی ^۳ ، ۲۰۲۲	تأثیر گردشگری فرهنگی و میراث به عنوان یک استراتژی اساسی برای بقای روستایی و فرآیند اجتماعی	به بررسی سبد متنوعی از فعالیت‌ها و قابلیت‌های حمایت اجتماعی برای بقا و رفاه در پارک ملی سه‌لابانه پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که استفاده از گردشگری فرهنگی و میراثی، عنصر مهمی در تنوع معیشت روستایی است. با وجود اهمیت گردشگری فرهنگی و میراث در تنوع معیشت، تأثیر آن در کاهش آسیب‌پذیری و فقر کم بود. مالکیت اموالی مانند زمین یا دام یا مجموعه‌ای از فعالیت‌های مختلف می‌تواند درآمد کافی را فراهم کند.
ویسی و نیکخواه، ۱۳۹۷	واکوی نقش گردشگری در معیشت و پایداری معیشتی خانوارهای روستایی، مطالعه موردی: بخش اورامان سروآباد	نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که گردشگری بر سرمایه انسانی، اجتماعی، فیزیکی، طبیعی و مالی بخش اورامان تأثیر مثبت دارد.
کریم‌پورریحان و همکاران، ۱۳۹۸	امکان‌سنجی پتانسیل‌های ژئوتوریسم و ژئوتوریسم و تأثیر آن بر افزایش توان اقتصادی مردم بومی مناطق	منطقه مورد نظر توانمندی‌های زیادی در امر توسعه و بهره‌برداری از پتانسیل‌های ژئوتوریسمی و ژئوتوریسمی منطقه دارد؛ ولی ضعف‌ها و تهدیدهای موجود مانع از بالفعل شدن این توانمندی‌ها گردیده است و می‌توان گفت استراتژی نهایی توسعه ژئوتوریسم و ژئوتوریسم منطقه جنوب گرمسار یک استراتژی تهاجمی است.

1. Reyes, Muñoz-Quintero & Acevedo

2. Paipa

3. Makwindi & Ndlovu

محقق / سال	عنوان پژوهش	یافته‌های پژوهش
	بیابانی (مطالعه موردی: منطقه جنوب گرمسار)	
پایدار، طولابی‌نژاد و بامری، ۱۳۹۸	احیای معیشت پایدار روستاهای سنتی از طریق توسعه گردشگری (موردشناسی: دهستان ناهوک، شهرستان سراوان)	این پژوهش به بررسی تأثیر گردشگری بر بهبود معیشت مردم محلی روستای مورد مطالعه می‌پردازد و نتایج آن حاکی از وجود رابطه خطی و معنادار بین توسعه گردشگری و احیای معیشت پایدار است.
ایمانی، ۱۴۰۱	الگوی مدیریتی در ژئوتوریسم با تأکید بر کارآفرینی در نواحی روستایی (مورد: شهرستان محلات)	نتایج نهایی پیاده‌سازی الگوی مدیریتی شامل شناسایی، ارزیابی، تفسیر، به کارگیری مؤلفه‌های مدیریتی و... نمایانگر نقصان‌هایی در روند مدیریت و برنامه‌ریزی در این عرصه است؛ جامعه بومی به‌ویژه روستاها (ازجمله روستای گردشگری خوره و...) قادر است با بهره‌برداری سازمان‌یافته به کمک رویکردهای علمی، آگاهانه و احداث زیرساخت‌های گردشگری نه چندان پرهزینه (سرویس بهداشتی عمومی، خانه‌های دوم روستایی، تابلوهای راهنما، بروشور و...) توسعه پایدار روستاها و نواحی را به‌ویژه در زمینه اشتغال‌زایی و تثبیت جمعیت روستایی به ارمغان آورد.
نجفی و احمدی‌دهرشی، ۱۴۰۲	شناسایی پتانسیل ژئوتوریسم و تدوین برنامه راهبردی در مسیر توسعه و شکوفایی ژئوتوریسم پایدار (مورد مطالعه: شهرستان دهگلان)	«کوه شیدا» و «کوه سرمه لی» به‌عنوان جاذبه‌های ژئوتوریسمی برجسته در شهرستان دهگلان هستند که روایت‌های فرهنگی، تاریخی و مذهبی به‌طور قابل توجهی بر جذابیت آنها تأثیر گذاشته است. رویکرد توسعه ژئوتوریسم کل‌نگر، ادغام عناصر طبیعی و فرهنگی در عین پرداختن به چالش‌ها و فرصت‌ها از جمله مسائلی است که در این مطالعه مورد تأکید قرار گرفته است. این امر بر اهمیت توسعه کل‌نگر، بهبود زیرساخت‌ها، بازاریابی مؤثر و شیوه‌های پایداری تأکید می‌کند.
مقصودی و حیدری، ۱۴۰۲	تحلیل آسیب‌پذیری ژئوسایت‌های شمال منطقه گرمسار و آرادان	باتوجه به نتایج پژوهش، بیشترین میزان حساسیت مربوط به معادن نمک درخشان، سالار، توکل و قائم است. همین‌طور رودخانه نمکی و کوه‌های رنگی کمترین میزان حساسیت را در بین ژئوسایت‌ها به خود اختصاص داده‌اند.
جهانتیغ‌مند، ۱۴۰۳	استراتژی‌های حفاظت از ژئوتوریسم و میراث زمین‌شناختی (مورد مطالعه: استان لرستان)	نتایج پژوهش منجر به شناسایی ۳۶ راهبرد شد. شامل ۱) راهبردهای حفاظت از مناظر و چشم‌اندازهای کوهستانی، حفظ ژئوپارک‌های ملی و ذخیره‌گاه‌ها، مدیریت میراث جغرافیایی و مستندسازی چشم‌اندازها، معرفی ارزش‌های اقتصادی چشم‌انداز جغرافیایی و جلوگیری از آلودگی محیط و

محقق / سال	عنوان پژوهش	یافته‌های پژوهش
		منابع طبیعی بیشترین ارتباط را با عنصر چشم‌انداز جغرافیایی / ژئوتوریسم داشته‌اند. (۲) حفظ زمین و جلوگیری از سوء استفاده از زمین، احیای ژئوسایت و فرایندهای زمین‌شناسی آسیب‌دیده، تاب‌آوری سایت‌های گردشگری در مقابل بلایای طبیعی، معرفی جاذبه‌ها و پدیده‌های زمین‌شناسی و معرفی مناطق ژئوتوریسمی با پیشینه زمین‌شناسی بیشترین ارتباط را با فرایندهای زمین‌شناسی داشته‌اند. (۳) راهبردهای سرمایه‌گذاری در ساخت تأسیسات زیربنایی در محیط ژئوسایت، ترسیم مسیر دسترسی به جاذبه‌های گردشگری، استفاده از رسوم و سبک زندگی محلی در ارتباط با حفظ منابع طبیعی و افزایش آگاهی عمومی برای حفظ محیط زیست بیشترین ارتباط را با میراث گردشگری داشته‌اند.
هادیان ^۱ و همکاران، ۲۰۲۵	تجزیه و تحلیل نقش‌های مربوطه ذینفعان در توسعه ژئوتوریسم شهری	این مقاله از روش مرور ادبیات و مصاحبه استفاده کرد و در آن داده‌ها با تجزیه و تحلیل ذینفعان تفسیر و با تجزیه و تحلیل توصیفی تکمیل شده‌اند. نتایج نشان داد که ذینفعان به دسته‌های اصلی (ربع ۱)، کلیدی (ربع ۲) و ثانویه (ربع ۳) تقسیم شدند که هر کدام علایق و درجه نفوذ متمایزی دارند. با گسترش گردشگری شهری، فرصت‌های مداومی برای پرورش شیوه‌های پایدار در این مناطق ارائه می‌شود. ایجاد ژئوتوریسم شهری مستلزم شناسایی و ارزیابی ذینفعان درگیر است. ابتکارهای برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری برای حوضه باندونگ می‌تواند از طریق مشارکت فعال ذینفعان ارتقا یابد.

مرور پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که در بیشتر منابع مورد بررسی، ژئوتوریسم و ژئوتوریسم به‌عنوان یک استراتژی پایدار جهت توسعه قالب‌های گوناگون معیشتی به کار گرفته شده و نتایج موفقیت‌آمیزی را برای جامعه محلی که اکثراً به‌عنوان فقرا و جمعیت‌های روستایی بوده‌اند، به دنبال داشته است. هرچند که این رویکرد در کشورهای پیشرفته شکل گرفته و دستاوردهای خوب و مثبتی داشته است، اما اخیراً بیشتر به‌عنوان ابزاری برای بهبود وضعیت معیشتی مردم روستایی در بیشتر کشورهای فقیر و یا در حال توسعه مدنظر بوده است. این بخش از گردشگری اثرات منفی بر روی

منابع و برخی از ویژگی‌های اجتماع محلی داشته است، اما آثار مثبت و پیامدهای آن به مراتب از نتایج منفی بیشتر بوده است؛ چراکه از بین همه اشکال گردشگری، ژئوتوریسم نماینده ارزشمندترین شکل توسعه گردشگری پایدار است، زیرا با منابع طبیعی و خرده فرهنگ‌ها رابطه نزدیکی دارد (وکیلی، ۱۳۹۹). با وجود این اهمیت در کنار بخش زیادی از پژوهش‌ها که در ارتباط با گردشگری روستایی و توسعه پایدار بوده‌اند، اما پژوهش جامعی در ارتباط با ژئوتوریسم و معیشت روستایی انجام نشده است، از این رو پژوهش حاضر به دنبال بررسی نقش ژئوتوریسم روستایی در توسعه معیشت پایدار روستایی است و این نکته تمایز پژوهش حاضر با پژوهش‌های گذشته است.

۳. روش پژوهش و محدوده مورد مطالعه

این پژوهش بنا به ماهیت، موضوع و اهدافی که برای آن پیش‌بینی شده از نوع توصیفی - تحلیلی و در زمره پژوهش‌های کاربردی است. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز در این پژوهش از روش اسنادی و نیز مراجعه به منطقه مورد مطالعه با استفاده از ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه و مشاهده‌های میدانی استفاده گردید. متغیر مورد بررسی در این پژوهش، معیشت پایدار در نواحی روستایی شهرستان‌های گرمسار و آرادان است و وضعیت توسعه معیشتی در دو بعد توسعه اقتصادی و توسعه اجتماعی و شش شاخص مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته‌اند. در ادامه شاخص‌های مورد بررسی در جدول ۲ آمده است:

جدول ۲- ابعاد معیشتی مورد بررسی

منبع: سلمانی و همکاران، ۱۳۹۴

ابعاد اصلی	شاخص
ابعاد توسعه اقتصادی	سرمایه مالی
	سرمایه فیزیکی
	سرمایه طبیعی
ابعاد توسعه اجتماعی	سرمایه اجتماعی
	سرمایه انسانی
	سرمایه نهادی

جامعه آماری این پژوهش نقاط روستایی دو شهرستان گرمسار و آزادان است که شامل ۲۱۲۲۵ نفر می‌شود و براساس روش نمونه‌گیری جدول مورگان، حجم نمونه محاسبه شده برای پژوهش برابر با ۳۷۷ نمونه است. همچنین برای دست‌یابی به پایایی پرسش‌نامه در یک مطالعه مقدماتی با ۳۲ نفر آزمودنی اقدام شد و میزان پایایی با روش آلفای کرونباخ محاسبه گردید. تعداد ۳۲ پرسش‌نامه (۷ پرسش‌نامه از دهیاری روستاهای مورد مطالعه، ۲۵ پرسش‌نامه از خانوارهای روستا) برای بررسی میزان پایایی سؤالات طراحی شده، آماده گردید و پایایی هر یک از ابعاد با استفاده از نرم‌افزار SPSS و ضریب آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفت. در ادامه نتایج حاصل از این آزمون برای متغیرهای پژوهش آورده شده است:

جدول ۳ - محاسبه آزمون آلفای کرونباخ برای ابعاد پرسش‌نامه

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

ابعاد اصلی	ابعاد فرعی	تعداد سؤالات	ترتیب سؤالات	آلفای کرونباخ
ابعاد توسعه اقتصادی	سرمایه مالی	۱۸	۹ - ۲۶	۰.۷۳۹
	سرمایه فیزیکی	۹	۲۷ - ۳۵	۰.۸۸۷
	سرمایه طبیعی	۱۰	۳۶ - ۴۵	۰.۹۱۱
ابعاد توسعه اجتماعی	سرمایه اجتماعی	۱۳	۴۶ - ۵۸	۰.۸۷۹
	سرمایه انسانی	۹	۵۹ - ۶۷	۰.۹۳۱
	سرمایه نهادی	۶	۶۸ - ۷۳	۰.۹۴۵
مجموع		۶۵	-	-

۴. مبانی نظری

۴.۱. گردشگری و معیشت پایدار روستایی

معیشت شامل توانایی‌ها، دارایی (منابع، ادعاها و دسترسی) و فعالیت‌های مورد نیاز برای یک زندگی است. یک معیشت زمانی پایدار است که بتواند از تنش و شوک رهایی یابد، قابلیت‌ها و دارایی‌هایی خود را حفظ کرده یا بهبود بخشد و به سایر معیشت در سطوح محلی و جهانی و در کوتاه‌مدت و بلندمدت کمک کند. تعریف معیشت می‌تواند بیشتر در سطح خانوار مورد استفاده قرار

گیرد، حتی پس از آن نیز شناسایی تغییرات در رفاه و دسترسی به سطح فردی و یا درون خانوار و همچنین در سطوح وسیع‌تر از خانواده (گروه اجتماعی و جامعه) نیز مهم است. از میان اجزای مختلف معیشت، پیچیده‌ترین بخش مجموعه دارایی‌ها است که مردم آن را می‌سازند؛ شامل دارایی‌های ملموس مانند، فروشگاه‌ها (سهام مواد غذایی، ذخایر ارزش مانند طلا، جواهرات، پس‌انداز نقدی) و منابع (زمین، آب، درختان، دام، مزرعه، تجهیزات) و همچنین دارایی‌های نامشهود مانند ادعاها (مطالبات و تجدید نظر که می‌تواند برای حمایت مادی، اخلاقی و یا عملی دیگر انجام شود) و دسترسی که در عمل برای استفاده از یک منبع، فروشگاه یا خدمات و یا برای به دست آوردن اطلاعات، مواد، فن‌آوری، اشتغال، غذا و یا درآمد است. (بادکو و همکاران، ۱۳۹۹)

گردشگری روستایی و معیشت پایدار از عناصر کلیدی در توسعه پایدار مناطق روستایی محسوب می‌شوند. در سال‌های اخیر، گردشگری روستایی به عنوان یک راهکار مؤثر برای بهبود معیشت و توسعه اقتصادی جوامع روستایی مورد توجه قرار گرفته است. این نوع گردشگری، نه تنها منبع درآمدی جایگزین برای روستاییان ایجاد می‌کند، بلکه باعث حفظ و احیای فرهنگ، سنت‌ها و محیط زیست بومی نیز می‌شود (موسی پورمیاندی و مرادی اسطلخ‌زیر، ۱۳۹۴). رویکردهای پایدار در گردشگری روستایی از دهه ۱۹۹۰ به بعد به صورت جدی در برنامه‌ریزی‌های توسعه گنجانده شده‌اند، به طوری که تعادل بین توسعه اقتصادی، حفاظت از منابع طبیعی و حفظ ارزش‌های فرهنگی برقرار گردد (روماگوسا^۱ و پرستلی و یوردس، ۲۰۱۳)

توسعه گردشگری پایدار در مناطق روستایی به معنای ایجاد فرصت‌های شغلی محلی، بهبود زیرساخت‌ها و ارتقای کیفیت زندگی روستاییان است، درحالی‌که بر حفظ منابع طبیعی، فرهنگ بومی و میراث محلی تأکید دارد. در این راستا، دولت‌ها و نهادهای مرتبط تلاش کرده‌اند تا با ارائه آموزش‌های لازم، آگاهی‌بخشی عمومی و ایجاد زیرساخت‌های مناسب، زمینه را برای توسعه گردشگری روستایی پایدار فراهم کنند.

۲.۴. چالش‌ها و فرصت‌های ژئوتوریسم روستایی

ژئوتوریسم از دو واژه ژئو به معنای زمین‌شناسی و علوم وابسته به آن و توریسم به معنای گردشگری، ساخته شده است؛ بنابراین شاخه‌ای از علم گردشگری است که به بررسی و شناخت پدیده‌های زمین‌شناسی می‌پردازد. در تعریفی ساده، ژئوتوریسم عبارت است از: مسافرت به قصد تجربه، یادگیری، و لذت بردن از تنوع زمین‌شناختی (ماکیور^۱، ۲۰۰۶)

ژئوتوریسم روستایی عبارت است از فعالیت‌های توریستی در ارتباط با پدیده‌های زمین‌شناختی که در روستا صورت می‌پذیرد. این تعریف در نظر اول ساده به نظر می‌رسد، اما با نگاهی دقیق‌تر در می‌یابیم که در تعریف فوق بعضی واژه‌ها باید تحلیل شوند. به‌طور مثال محدوده و نوع فعالیت‌های توریستی در روستا باید مشخص گردد. حوزه فعالیت‌های گردشگری در روستا عبارتند از: گشت‌وگذار، فعالیت‌های آبی، فعالیت‌های هوایی، فعالیت‌های زمینی، فعالیت‌های ورزشی، فعالیت‌های اکتشافی، فعالیت‌های فرهنگی، دوره‌های یادگیری مهارت (بذرافشان، ۱۳۹۶). ژئوتوریسم روستایی، می‌تواند سهمی در متنوع‌سازی اقتصادی و توسعه پایدار داشته باشد و با ایجاد اشتغال و درآمد موجب توسعه مناطق توسعه‌نیافته گردد. گردشگری روستایی با ایجاد اشتغال، افزایش سطوح درآمد، افزایش سطح آگاهی‌های اجتماعی و ایجاد روابط اجتماعی گسترده بین جامعه میزبان و میهمان به حفاظت از میراث فرهنگی و محیط زیست طبیعی کمک می‌کند و با جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه و بهینه‌سازی بهره‌برداری از زمین در تحقق توسعه روستایی پایدار مؤثر است (شکوری و بهرامی، ۱۳۹۳). ژئوتوریسم روستایی در سایه گردشگری روستایی راهکاری سازنده برای توسعه روستایی است. گردشگری روستایی می‌تواند با یک مدیریت صحیح، به‌عنوان یک تجارت کوچک در روستای مورد نظر ابزاری برای افزایش اشتغال محلی و بهبود کیفیت محلی و بهبود در بهره‌وری، افزایش امکانات اجتماعی، کاهش مهاجرت روستاییان به شهرها، امکان بهره‌مندی روستاییان از معیشت پایدار و غیره را در راستای برنامه‌ریزی روستایی که مدلی عقلایی در راستای توسعه است، عملی نماید (سجادیان و سجادیان، ۱۳۹۰).

در کشور ایران به رغم وجود ژئومورفوسایت‌های مناطق خشک از جمله تنوع چشم‌اندازها و اشکال ژئومورفولوژیک، در زمینه ارزیابی قابلیت ژئومورفوسایت‌ها و جنبه‌های مدیریت و برنامه‌ریزی آن روند منسجم و نظام‌مندی وجود ندارد (مقصودی و همکاران، ۱۳۹۱). با اینکه ایران از لحاظ منابع تاریخی، فرهنگی و طبیعی جزء ده کشور اول دنیا است، اما تنها کمتر از یک درصد سهم درآمد جهانی از گردشگری را به خود اختصاص داده است. بخشی از مشکلات گردشگری کشورمان عبارتند از: ضعف مدیریتی، ایران‌ستیزی، رقابتی نبودن هزینه گردشگری در ایران نسبت به کشورهای همسایه، نامشخص بودن برنامه دولت در بخش گردشگری، نامناسب بودن زیرساخت‌های گردشگری در ایران، فرهنگ ضعیف جامعه نسبت به گردشگر، عدم ثبات رفتارهای سیاسی پس از گذشت سالیان دراز گردشگری در ایران، نه تنها به سهم قابل قبولی در محاسبه درآمد ملی دست نیافته است، بلکه همین سهم ناچیز هم هر سال با افول بیشتری مواجه می‌شود.

۵. یافته‌های پژوهش

در این بخش به مطالعه اثرات توسعه ژئوتوریسم روستایی در شهرستان‌های گرمسار و آرادان می‌پردازیم. تحلیل نقش ژئوسایت‌ها در جذب گردشگران و تأثیرات آن در سرمایه‌های معیشتی روستایی موضوعی است که به واسطه گستردگی حوزه اثرگذاری ژئوتوریسم بر محیط طبیعی و انسانی، به‌خوبی با شاخص‌های معیشت پایدار قابلیت سنجش دارد. در ابتدا وضعیت میانگین پاسخ‌های ساکنان نواحی روستایی در ارتباط با جنبه‌های ژئوتوریسم و تأثیرات آن بر روی ابعاد اقتصادی و اجتماعی مورد بررسی قرار می‌گیرد و سپس ارتباط این ابعاد با توسعه اقتصادی و اجتماعی از طریق آزمون‌های آماری سنجیده می‌شود. در بعد توسعه اقتصادی سه شاخص سرمایه مالی، سرمایه فیزیکی و سرمایه طبیعی و در بعد توسعه اجتماعی سه شاخص سرمایه اجتماعی، سرمایه انسانی و سرمایه نهادی مورد مورد بررسی قرار گرفته است که در ادامه نتایج حاصل از آن ارائه شده است.

جدول ۴- گویه‌های سرمایه مالی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

انحراف معیار	میانگین	سؤالات
۰.۷۱۱۹۲	۳.۹۰۴۸	افزایش درآمد برای خانوارهای روستایی
۰.۶۸۶۵۱	۳.۵۹۳۷	افزایش فرصت‌های شغلی از قبیل کسب‌وکار جدید، فعالیت‌های گردشگری، راهنمای گردشگر، فروشندگان سوغاتی و ...
۰.۷۰۰۰۶	۳.۳۱۴۳	کمک به رونق انواع شغل‌های روستایی از قبیل زراعت، باغداری، دامپروری
۰.۶۱۹۵۸	۳.۵۸۵۱	متنوع‌سازی فعالیت‌ها و مشاغل روستایی
۰.۸۲۱۷۷	۳.۱۲۰۲	به وجود آمدن مشاغل فصلی در روستا
۰.۶۷۸۸۷	۳.۱۴۹۳	افزایش سطح دلال‌بازی و واسطه‌گری در روستا
۰.۶۱۹۵۴	۳.۵۸۴۱	افزایش قدرت خرید و ارتقای سطح زندگی مردم روستا
۰.۷۶۰۰۱	۲.۷۲۰۶	افزایش ارزآوری
۰.۷۲۵۲۱	۳.۵۷۱۴	افزایش پس‌انداز در زندگی خانوارهای روستا
۰.۶۶۸۸۳	۳.۳۵۸۷	افزایش دریافت وام و تسهیلات بانکی در محیط روستا
۰.۷۶۵۵	۳	افزایش تولید صنایع دستی
۰.۶۸۶۰۷	۳.۴۰۳۲	افزایش اشتغال و به‌کارگیری زنان در خدمات‌رسانی به گردشگران
۰.۷۷۲۳۷	۳.۰۷۳	افزایش ارزش زمین‌های زراعی و باغی روستا
۰.۸۶۳۹۱	۳.۴۱۲۷	افزایش ارزش مسکن و زمین‌های مسکونی
۰.۷۶۱۳۲	۳.۰۵۷۱	رونق ساخت‌وساز در روستا
۰.۷۱۰۷۴	۳.۴۷۹۴	توسعه کاربری‌های تجاری از قبیل مغازه‌ها و دکه‌های روستا
۰.۶۷۲۶۳	۳.۲۶۹۸	رونق بازار فروش محصولات کشاورزی، بومی، لبنیات و ...
۰.۷۲۲۷	۳.۳۳۳۳	افزایش قیمت محصولات محلی (مواد غذایی) و خدماتی (آموزشی، بهداشتی، حمل‌ونقل و ...)

بررسی سؤالات مربوط به بعد سرمایه مالی نشان می‌دهد که در میان ۱۷ گویه تنها ۱ پرسش دارای مقدار کمتر از میانگین نظری یعنی کمتر از ۳ است که مربوط به افزایش ارزآوری در روستا است. به دلیل موانع موجود عملاً گردشگری نقشی در افزایش ارزآوری در محدوده مورد مطالعه نداشته است. در طرف دیگر توسعه فعالیت‌های مرتبط با گردشگری و ژئوتوریسم نقش زیادی در

ارتقاء سرمایه‌های مالی روستاهای مورد مطالعه داشته است؛ به طوری که گویه‌های افزایش درآمد برای خانوارهای روستایی با میانگین (۳.۹۰۴۸) افزایش فرصت‌های شغلی از قبیل کسب و کار جدید، فعالیت‌های گردشگری، راهنمای گردشگر، فروشندگان سوغاتی و.. در روستا (۳.۵۹۳۷) و متنوع‌سازی فعالیت‌ها و مشاغل روستایی (۳.۵۸۵۱) بر نتایج این بررسی صحنه می‌گذارند.

جدول ۵- گویه‌های سرمایه فیزیکی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

گوینه	میانگین	انحراف معیار
اختصاص بودجه به خدمات پزشکی روستا	۳.۳۷۴۶	۰.۶۷۶۷۲
بهبود وضعیت معابر داخلی و راه‌های ارتباطی روستا	۳.۴۲۸۶	۰.۷۲۰۸۱
بهبود خدمات حمل و نقل در روستا	۳.۴۲۸۶	۰.۷۰۷۴
گسترش و توسعه خدمات زیربنایی از قبیل گاز لوله‌کشی، اینترنت، درمانگاه و...	۳.۶۹۵۲	۰.۷۲۵۲۱
بهبود کیفیت محیط سکونت جامعه میزبان	۳.۳۰۷۹	۰.۷۱۹۴۳
افزایش کالاهای مصرفی بادوام در محیط روستا	۳.۱۸۴۱	۰.۹۳۲۶۵
افزایش دسترسی افراد محلی به ماشین‌آلات کشاورزی در روستا	۲.۷۳۶۵	۰.۷۷۹۴
احیا و مرمت آثار تاریخی روستا	۳.۶۱۵۹	۰.۸۱۶۴۷
افزایش مصالح مناسب در ساخت مسکن	۳.۰۹۵۲	۰.۸۳۹۷۳

بررسی پرسش‌های مربوط به بعد سرمایه فیزیکی نشان می‌دهد که در میان ۹ گویه تنها ۱ پرسش دارای میانگین کمتر از ۳ است که مربوط به افزایش دسترسی افراد محلی به ماشین‌آلات کشاورزی در روستا است. گردشگری نقشی در بالا بردن دسترسی افراد محلی به ماشین‌آلات کشاورزی نداشته است. در سوی دیگر نتایج حاصل از مشاهدات و مصاحبه با افراد، نشان می‌دهد که توسعه فعالیت‌های مرتبط با گردشگری و ژئوتوریسم نقش زیادی در ارتقاء سرمایه‌های فیزیکی روستاهای مورد مطالعه داشته است؛ به طوری که گویه‌های گسترش و توسعه خدمات زیربنایی از قبیل گاز لوله‌کشی، اینترنت، درمانگاه و.. با میانگین (۳.۶۹۵۲) احیا و مرمت آثار تاریخی روستا (۳.۵۹۳۷) و بهبود خدمات حمل و نقل (۳.۴۲۸۶) بر نتایج این بررسی صحنه می‌گذارند.

جدول ۶- گویه‌های سرمایه طبیعی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

گویه	میانگین	انحراف معیار
افزایش جذابیت چشم‌انداز و مناظر روستا	۳.۵۱۴۳	۰.۷۶۲۷۶
افزایش فضای سبز روستایی	۳.۰۷۳۱	۰.۸۲۴۳۱
آلودگی محیط طبیعی (آب، هوا، خاک و..)	۳.۱۳۴۹	۰.۸۵۶۳۸
افزایش آگاهی افراد نسبت به حفاظت از محیط زیست روستا	۳.۷۹۳۷	۰.۷۹۳۲۶
افزایش بهداشت محیط در روستا	۳.۱۱۴۸	۰.۹۱۶۶۵
آسیب‌زدن گردشگران به ژئوسایت‌ها و محیط طبیعی مجاور آن	۳.۰۳۰۱	۰.۷۸۶۹۳
رها ساختن زباله توسط گردشگران در مجاورت ژئوسایت‌ها و روستا	۳.۱۳۸۷	۰.۷۳۷۳۹
افزایش سطح تمهیدات حفاظتی از ژئوسایت‌ها	۳.۳۸۴۱	۰.۶۷۹۴۸
شناسایی پدیده‌های ژئومورفولوژیکی و انجام تحقیقات علمی و دانشگاهی	۳.۳۹۰۵	۰.۶۸۰۳

بررسی پرسش‌های مربوط به بعد سرمایه طبیعی نشان می‌دهد که تمامی پرسش‌ها دارای میانگین بیشتر از ۳ هستند. توسعه فعالیت‌های مرتبط با گردشگری و ژئوتوریسم نقش زیادی در ارتقاء سرمایه‌های طبیعی روستاهای مورد مطالعه داشته است؛ به‌طوری که گویه‌های افزایش آگاهی افراد نسبت به حفاظت از محیط زیست با میانگین (۳.۷۹۳۷)، افزایش جذابیت چشم‌انداز و مناظر روستا (۳.۵۱۴۳) و شناسایی پدیده‌های ژئومورفولوژیکی و انجام تحقیقات علمی و دانشگاهی (۳.۳۹۰۵) بر نتایج این بررسی صحنه می‌گذارند. از طرفی همزمان با توسعه گردشگری ژئوتوریسم انواع آلودگی محیط طبیعی (آب، هوا، خاک و..)، آسیب‌زدن گردشگران به ژئوسایت‌ها و محیط طبیعی مجاور آن، رها ساختن زباله توسط گردشگران در مجاورت ژئوسایت‌ها و روستا تشدید شده است که موجب افزایش سطح تمهیدات حفاظتی از ژئوسایت‌ها توسط افراد بومی یا نهادهای دولتی شده است.

جدول ۷- گویه‌های سرمایه اجتماعی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

گویه	میانگین	انحراف معیار
افزایش سطح تحصیلات، افزایش اطلاعات و آگاهی افراد روستا	۳.۷۷۴۶	۰.۸۶۸۷۷
افزایش نوآوری و خلاقیت افراد محلی	۳.۵۲۷۱	۰.۷۹۹۱۲
توجه به ساختار مدیریت اجتماعی سنتی روستا در فرایند توسعه گردشگری	۳.۱۸۱	۰.۷۷۱۰۶
افزایش اعتماد و همکاری در روستا	۳.۵۳۰۲	۰.۹۷۸۲۱
ارتقاء سطح فرهنگ محلی (گسترش ارتباطات و تبادل فرهنگی)	۳.۴۷۹۴	۰.۸۵۷
افزایش امنیت جامعه میزبان و امنیت عمومی در روستا	۳.۵۱۱۱	۰.۸۲۶۹۲
بهبود جایگاه زنان در مدیریت امور روستا	۳.۴۹۲۱	۰.۶۶۴۶۹
افزایش تبادلات فرهنگی افراد محلی با گردشگران و محیط بیرون	۳.۱۹۶۸	۰.۷۱۷۸۳
همبستگی و اتحاد و مشارکت بین مردم روستا	۳.۶۶۳۵	۰.۸۶۷۵۵
افزایش مشارکت افراد محلی در اجرای طرح‌ها و برنامه‌های مرتبط با گردشگری	۳.۰۵۳۴	۰.۷۶۷۷۵
تقویت فرهنگ و آداب و رسوم مردم محلی	۳.۴۷۱۳	۰.۸۶۸۰۹
کاهش انواع ناهنجاری‌ها در بین جوانان از قبیل اعتیاد، مصرف مشروبات الکلی و..	۲.۹۵۲۴	۰.۸۷۸۴۱
تثبیت پوشش و فرهنگ ساکنان	۲.۹۳۸۱	۰.۸۱۷۴۶

پرسش‌های مربوط به سرمایه اجتماعی، فقط ۲ پرسش دارای میانگین کمتر از ۳ است که مربوط به (گسترش انواع ناهنجاری‌ها در بین جوانان از قبیل اعتیاد، مصرف مشروبات الکلی و.. تغییر تدریجی پوشش و فرهنگ ساکنان) است. ژئوتوریسم نقشی منفی در گسترش انواع ناهنجاری‌ها در بین جوانان روستا داشته است. تا حدودی گردشگری باعث کاهش تغییر تدریجی پوشش و فرهنگ ساکنان شده است و در سایر گویه‌ها سرمایه اجتماعی دارای میانگین بیشتر از ۳ است.

جدول ۸- گویه‌های سرمایه انسانی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

گویه	میانگین	انحراف معیار
کاهش مهاجرت - به خصوص جوانان - از روستا	۲.۹۰۳۲	۰.۸۶۰۸۷
مهاجرپذیری روستا	۲.۹۱۲۷	۰.۷۲۶۹۸

گویه	میانگین	انحراف معیار
افزایش رفاه اجتماعی (دسترسی به خدمات آموزشی، بهداشت و سلامت، محیطی طبیعی و امنیت) در روستا	۳.۴۳۵۹	۰.۸۷۵۳۴
اختصاص بودجه به خدمات آموزشی روستا	۳.۱۷۱۴	۰.۶۹۲۸۷
تعدیل نابرابری‌ها و تنش‌های اجتماعی	۲.۹۳۹۷	۰.۷۸۵۵۱
جذب و تربیت نیروهای متخصص (زمین‌بان، راهنما یا تور لیدر و...) جهت راهنمایی گردشگران	۳.۲۳۴۹	۰.۷۷۵۰۴
افزایش مهارت‌های مردم محلی در زمینه معرفی و تفسیر پدیده‌ها و آثار طبیعی	۳.۴۲۵۴	۰.۹۴۹۳۵
فعالیت جوانان و NGOهای مرتبط با فعالیت‌های گردشگری و حفاظت محیط‌زیست	۳.۲۱۵۹	۰.۹۲۹۵۶
انجام فعالیت‌های تحقیقی، آموزشی و اکتشافی مربوط به ژئوسایت‌ها	۳.۱۶۱۱	۰.۷۳۵۷۸

پرسش‌های مربوط به سرمایه انسانی همچنان که می‌بینیم ۳ پرسش دارای میانگین کمتر از ۳ است و ژئوتوریسم نقشی در کاهش مهاجرت - به‌خصوص جوانان- از روستا و مهاجرپذیری روستاها نداشته است. از طرفی توسعه فعالیت‌های مرتبط با گردشگری تا حد زیادی موجب کاهش نابرابریها و تنش‌های اجتماعی شده است؛ چرا که موجب افزایش رفاه اجتماعی (دسترسی به خدمات آموزشی، بهداشت و سلامت، محیطی طبیعی و امنیت) در روستاها و افزایش مهارت‌های مردم محلی در زمینه معرفی و تفسیر پدیده‌ها و آثار طبیعی شده است.

جدول ۹- گویه‌های سرمایه نهادی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

گویه	میانگین	انحراف معیار
توجه مدیران و مسئولان به محیط زیست	۳.۳۲۹۸	۰.۶۸۴۹۷
بهبود مدیریت و سیستم جمع‌آوری زباله در منطقه	۳.۱۳۶۱	۰.۸۶۵۸۳
افزایش آگاهی برای مشارکت در مدیریت و اداره امور	۳.۲۷۵۲	۰.۸۵۴۳۱
وجود همکاری در توسعه گردشگری میان گروه‌های درگیر و تأثیرگذار در فرآیند تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری	۳.۲۳۲۵	۰.۷۸۸۹۳
سرمایه‌گذاری شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا خصوصی در بخش‌های گردشگری و صنایع مربوطه به منطقه	۳.۶۳۷۹	۰.۷۷۳۲۸

انحراف معیار	میانگین	گویه
۰.۷۶۵۷۶	۳.۵۳۴۱	افزایش تلاش در جهت مشارکت شوراها و نهادهای محلی
۰.۷۷۷۳۶	۳.۱۸۸۶	توجه مدیران و مسئولان به محیط زیست

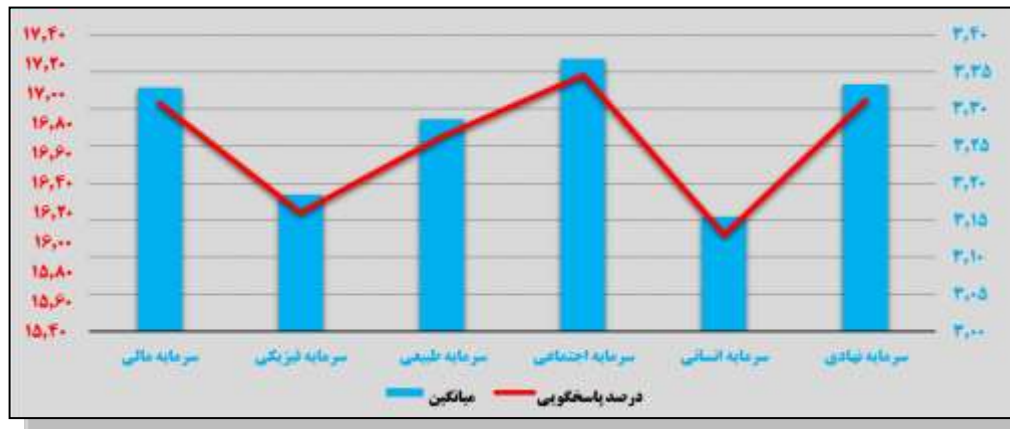
تمامی پرسش‌های مربوط به سرمایه نهادی دارای میانگین بیشتر از ۳ است و گردشگری نقش مثبتی در سرمایه‌گذاری شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا خصوصی در بخش‌های گردشگری و صنایع مربوطه در منطقه، افزایش تلاش در جهت مشارکت شوراها و نهادهای محلی، افزایش آگاهی برای مشارکت در مدیریت و اداره امور، همکاری در توسعه گردشگری میان گروه‌های درگیر و تاثیرگذار در فرآیند تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری، توجه مدیران و مسئولان به محیط زیست و بهبود مدیریت و سیستم جمع‌آوری زباله در روستاها داشته است.

در ادامه وضعیت سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای مورد بررسی قرار گرفته است که در ادامه نتایج حاصل از آن در ابعاد مختلف توسعه اقتصادی و توسعه اجتماعی ذکر شده است:

جدول ۱۰- نتایج آزمون تفاوت میانگین‌های ابعاد اجتماعی و اقتصادی (آزمون t تک نمونه‌ای)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

ابعاد	تعداد	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
ابعاد توسعه اقتصادی روستا	۳۵۳	۳.۳۲۹	۹.۹۴۸	۳۵۲	۰.۰۰۰
سرمایه مالی		۳.۱۸۵	۵.۰۱۸		۰.۰۰۰
سرمایه فیزیکی		۳.۲۸۶	۱۰.۹۸۱		۰.۰۰۰
سرمایه طبیعی		۳.۳۶۷	۱۷.۳۲۱		۰.۰۰۰
سرمایه اجتماعی		۳.۱۵۵	۴.۶۷۲		۰.۰۰۰
سرمایه انسانی		۳.۳۳۳	۱۶.۸۵۱		۰.۰۰۰
ابعاد توسعه اجتماعی روستا					
سرمایه نهادی					
بعد کلی	میانگین	وضعیت درصد پاسخگویی	نسبت پاسخگویی به حجم نمونه		
توسعه اقتصادی	۳.۲۶۶	۴۹.۸۵	۱۷۶		
توسعه اجتماعی	۳.۲۸۵	۵۰.۱۴	۱۷۷		

شکل ۱- نتایج آزمون تفاوت میانگین‌های اثرات ژئوتوریسم بر ابعاد توسعه اقتصادی و اجتماعی روستا

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

براساس آزمون تفاوت میانگین‌ها و نتایج ارائه شده میانگین تمامی ابعاد سرمایه‌های مالی، فیزیکی، طبیعی، اجتماعی، انسانی و نهادی بیشتر از حد متوسط است و از این نظر، توسعه ژئوتوریسم بر تمام سرمایه‌های اجتماعی و اقتصادی خانوارهای روستا تأثیرگذار بوده است. در مجموع وضعیت تمامی ابعاد نشان‌دهنده اثرگذاری گردشگری ژئوتوریسم بر ابعاد اجتماعی و اقتصادی خانوارهای روستایی از دیدگاه اهالی روستا بوده است. در مجموع بعد توسعه اجتماعی نسبت به بعد توسعه اقتصادی دارای اثرگذاری و میانگین نمره بالاتری بوده است. در این میان به ترتیب سرمایه‌های اجتماعی، نهادی، مالی، طبیعی، فیزیکی و انسانی دارای بیشترین تا کمترین اثرگذاری بوده‌اند. پس از بررسی تفاوت میانگین‌های اثرات ژئوتوریسم بر سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی روستا وضعیت اختلاف میانگین از طریق آزمون آنوا مورد بررسی قرار گرفته است که در ادامه نتایج حاصل از این آزمون ذکر شده است:

جدول ۱۱- نتایج آزمون مقایسه میانگین ابعاد سرمایه‌ها (ANOVA)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

ANOVA	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معنی‌داری
بین‌گروهی	۴۳.۲۱۱	۵	۷.۴۳۸	۳۲.۰۷۸	۰.۰۰۰
درون‌گروهی	۴۸۱.۳۲۲	۲۱۹۸	۰.۲۱۸		
جمع	۵۱۶.۸۰۲	۲۳۰۴			

برای بررسی معناداری تفاوت سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی روستاها، از طریق آزمون واریانس یک‌طرفه به معناداری این تفاوت‌ها در سطح مورد مطالعه پرداخته شد. یافته‌های حاصل از آزمون واریانس یک‌طرفه، حاکی از آن است که بین سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی، تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۱۲- مقایسه میانگین سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی (آزمون Duncan)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

Subset for alpha=0.05				N	سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی	
۴	۳	۲	۱			
			۳.۱۵۵	۳۵۳	۶	سرمایه انسانی
			۳.۱۸۵	۳۵۳	۵	سرمایه فیزیکی
		۳.۲۸۶		۳۵۳	۴	سرمایه طبیعی
	۳.۳۲۹			۳۵۳	۳	سرمایه مالی
	۳.۳۳۳			۳۵۳	۲	سرمایه نهادی
۳.۳۶۷				۳۵۳	۱	سرمایه اجتماعی
۰.۰۸۰	۰.۰۹۸	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰		Sig	

همچنین نتایج آزمون تعقیبی دانکن (Duncan)، در جدول (۶) نشان می‌دهد که سرمایه انسانی و سرمایه فیزیکی با میانگین پایین (۳.۱۵۵) و (۳.۱۸۵) در گروه اول قرار دارند و سرمایه طبیعی

(۳.۲۸۶) در گروه دوم، سرمایه‌های مالی (۳.۳۲۹) و نهادی (۳.۳۳۳) در گروه سوم و سرمایه اجتماعی (۳.۳۶۷) با میانگین بالاتر در گروه چهارم قرار دارد.

۶. نتیجه‌گیری

طبق پژوهش‌های انجام‌شده گردشگری در صورتی که به شکل هماهنگ با معیشت پایدار و با آگاهی از الگوهای معیشتی جامعه میزبان در نظر گرفته شود، می‌تواند موجب بهبود معیشت خانواده‌ها شده و جامعه را به سمت پایداری هدایت کند. در مجموع وضعیت تمامی سرمایه‌های اجتماعی و اقتصادی خانوارهای روستایی از دیدگاه اهالی روستا تحت تأثیر توسعه ژئوتوریسم بوده است. جایگاه هر یک از سرمایه‌های اجتماعی و اقتصادی در سطح مطلوب و نشان‌دهنده اثرگذاری ژئوتوریسم بر کیفیت زندگی بهتر و توسعه اجتماعی و اقتصادی خانوارهای روستایی از دیدگاه اهالی روستا بوده است. سرمایه مالی به عنوان یکی از ابعاد اقتصادی شاید مطرح‌ترین و قابل لمس‌ترین بعد معیشتی برای مردم محلی به خصوص قشر فقیر و کم‌توان است. با گسترش گردشگری مبتنی بر ژئوتوریسم در محیط روستاهای مورد مطالعه، باعث افزایش چشمگیر درآمد در بین خانوار روستایی، ایجاد مشاغل متنوع و فصلی برای اهالی روستا شده است و زارعین محلی این فرصت را دارند که پاره‌ای از تولیدات خود را عرضه کنند. بیشتر زنان روستایی با جمع‌آوری محصولات کشاورزی آن را به گردشگران و کاسبان محلی و فرامحلی می‌فروشند و برای مصارف داخلی استفاده یا به کشورهای دیگر صادر می‌کنند. این امر شرایط را برای افزایش تجربه و درک وسیع‌تری از زندگی و کار در دنیای خارج برای اهالی فراهم کرده است. دیگر اهالی روستا نیز با اجاره دادن خانه‌های خود به عنوان اقامتگاه بومگردی یا استراحتگاه‌های که در باغ‌ها ایجاد کرده‌اند، موجب افزایش درآمد در روستا شده‌اند. همچنین کیفیت مواد غذایی و بهداشت در منطقه نسبت به قبل افزایش یافته و تولید صنایع دستی با رشد چشمگیری مواجه شده است. علاوه بر این قیمت مسکن و قیمت اراضی کشاورزی در روستاهای هدف نسبت به قبل از ورود گردشگر افزایش چشمگیری داشته است. گردشگری

می‌تواند، درآمدهای اضافی مهمی مانند ارائه محصولات محلی - صنایع دستی به گردشگران - تبدیل منازل مسکونی به اقامتگاه‌های بومگردی برای خانواده‌های روستایی فراهم کند.

هرچند گردشگری در حال حاضر باعث ایجاد و رونق فصلی تعدادی فرصت‌های شغلی مانند انجام خدمات رستورانی و مغازه‌داری شده با این وجود هنوز جایگاه خود را جهت ایفای نقش مناسب در فعالیت‌های معیشتی روستا به دست نیاورده است. هرچند تأثیر دسترسی خانوارها به منابع معیشتی در بهبود وضعیت اقتصادی خانوار را نمی‌توان نادیده گرفت. تأثیر زیرساخت‌های موجود در روستا بر توسعه گردشگری از دیگر موارد مطرح در روستاها است.

گسترش ژئوتوریسم در روستاهای هدف باعث بهبود کیفیت محیط سکونت جامعه میزبان و دسترسی به خدمات و امکانات در منطقه، استفاده از مصالح استاندارد و مناسب در ساخت مسکن، افزایش راه‌های مواصلاتی و همچنین باعث بهبود و کیفیت در حمل و نقل شده است. افزایش جمعیت گردشگر در منطقه باعث افزایش رستوران‌ها، کافه و استراحتگاه و سوپرمارکت‌ها می‌شود. بهبود دسترسی و راه‌های ارتباطی روستا را می‌توان از موارد مؤثر در جذب گردشگر و تسهیل آمدو شد در روستا دانست که علاوه بر توسعه گردشگری روستا، ارتقاء سطح ارتباطات و دسترسی اهالی روستا به مراکز جمعیتی اطراف به خصوص شهرها را فراهم می‌سازد. براساس مصاحبه‌ای که با دهیاری‌های روستاهای هدف در مورد گردشگری شد، نظر دهیاران (شه‌سفید و ریکان) این بود که افزایش جمعیت گردشگر در این روستاها باعث تغییر کاربری اراضی به مسکونی شده است و در فصل تابستان باعث تخریب بافت و زیرساخت‌های روستا شده که با تدبیر و برنامه‌ریزی هدفمند می‌توان در این منطقه ظرفیت‌سازی کرد تا اهالی روستا از برنامه‌های گردشگری منفعت ببرند. در بخش سرمایه طبیعی قطع درختان، تخریب اراضی کشاورزی و باغی را می‌توان از جمله مهم‌ترین تأثیرات منفی محیط زیست در روستا دانست و درک ملموس اهمیت آن در زندگی روزمره بر حساسیت‌های موجود در این زمینه افزوده است. از تأثیرات مثبت گردشگری در روستاها می‌توان به رسیدگی مسئولان و دهیاران به سیستم جمع‌آوری زباله و رسیدگی به بهداشت محیط روستا (جمع‌آوری سگ‌های ولگرد) اشاره کرد. این روستاها علاوه بر اقلیم و مناسب بودن وضعیت هوا در تابستان، به

دلیل داشتن جاذبه‌های طبیعی زیبا مورد توجه اکثر گردشگران بوده‌اند. در بخش سرمایه انسانی با گسترش گردشگری، سطح تحصیلات در منطقه رشد داشته است و اطلاعات و آگاهی اهالی روستا از طریق ارتباط با گردشگران افزایش داشته است. با اختصاص بودجه به خدمات آموزشی در محیط روستا، فرصت کسب‌وکارهای جدیدی مانند راهنمای گردشگران و فروشندگان سوغاتی با ورود گردشگران، ایجاد شده است. در نهایت در بخش سرمایه نهادی مشخص شد که تلاش در جهت مشارکت شوراها و نهادهای محلی، افزایش آگاهی برای مشارکت در مدیریت و اداره امور، همکاری در توسعه گردشگری میان گروه‌های درگیر و تأثیرگذار در فرآیند تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری، موجب توجه مدیران و مسئولان به محیط زیست و بهبود مدیریت و سیستم جمع‌آوری زباله در روستاها، شده است.

۷. پیشنهادها

- بر اساس یافته‌های پژوهش می‌توان پیشنهادهای زیر را ارائه نمود:
- ارتقای زیرساخت‌های سخت و نرم ژئوتوریسم جهت ارتقای برند مقصد
- در نظر گرفتن آموزش‌های تخصصی ساده و جذاب برای جامعه محلی جهت ارتقای سطح دانش عمومی ژئوتوریسم
- مذاکره با تورگردان‌ها و آژانس‌های معتبر طبیعت گردی جهت طراحی پکیج‌های تور کویر و معدن
- تخصیص بودجه سالانه برای تعمیر و نگهداری مسیرهای دسترسی به جاذبه‌های ژئوتوریستی منطقه

کتابنامه

۱. ایمانی، ب. (۱۴۰۱). الگوی مدیریتی در ژئوتوریسم با تأکید بر کارآفرینی در نواحی روستایی مورد: شهرستان محلات. *مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال بیستم، شماره ۲، شماره پیاپی ۹۹، ۱۶۷-۱۹۳.*

۲. بذرافشان، م. (۱۳۹۶) ۱۳۹۶. *درآمدی بر صنعت گردشگری*. تهران: انتشارات مهکامه.
۳. پایدار، ا؛ طولابی‌نژاد، م؛ و بامری، ز. (۱۳۹۸). احیای معیشت پایدار روستاهای سنتی از طریق توسعه گردشگری (موردشناسی: دهستان ناهوک، شهرستان سراوان). *جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای*، ۹ (۳۲)، ۷۷-۵۹.
۴. جهانبیغ‌مند، سمیه. (۱۴۰۳). استراتژیهای حفاظت از ژئوتوریسم و میراث زمین‌شناختی (مورد مطالعه: استان لرستان). *مطالعات مدیریت گردشگری*، سال ۱۹، شماره ۶۵، ۱۳۵-۱۸۲.
۵. سجادیان، ن؛ و مهیار، س. (۱۳۹۰). امکان‌سنجی کوهپیمایی تفریحی - ورزشی در جهت گردشگری روستایی استان مازندران با بهره‌گیری از GIS. *مسکن و محیط روستا*، شماره ۱۳۳، ۸۵-۱۰۰.
۶. صادقی، ح. (۱۳۹۵). *تأثیر برنامه‌های گردشگری بر میزان رضایت‌مندی گردشگران (مطالعه موردی: شهر قمصر)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق.
۷. قدیری‌معصوم، م؛ باغبانی، ح؛ و نورانی، ح. (۱۳۹۴). راهبردی برای دستیابی به معیشت پایدار روستایی در ایران گردشگری روستایی. *اولین همایش بین‌المللی علمی- راهبردی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران، چالش‌ها و چشم‌اندازها*، ص ۱۳۶۱.
۸. کروی، م؛ احمدی، س؛ و رسولی، م. (۱۳۹۵). ارزیابی اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری بر جامعه میزبان (مورد مطالعه: شهر بانه). *فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری*، شماره ۱، ۲۱-۱.
۹. کریم‌پورریحان، م؛ ناصری، ح؛ و دانش، ع. (۱۳۹۸). امکان‌سنجی پتانسیل‌های ژئوتوریسم و تأثیر آن بر افزایش توان اقتصادی مردم بومی مناطق بیابانی (مطالعه موردی: منطقه جنوب گرمسار). *جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، شماره ۳، ۹۱-۸۱.
۱۰. مقصودی، م؛ علی‌زاده، م؛ رحیمی‌هرآبادی، س؛ و هدائی‌آرانی، م. (۱۳۹۱). ارزیابی قابلیت ژئومورفوسایت‌های گردشگری در پارک ملی کویر. *فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری*، شماره ۱۹، ۴۹-۶۱.
۱۱. موسی‌پورمیاندی، پ؛ و مرادی‌اسطخ‌زیر، گ. (۱۳۹۴). *گردشگری و پایداری*. چاپ اول. تهران: انتشارات پژوهشکده محیط زیست جهاد دانشگاهی.

۱۲. نجفی، ا؛ و احمدی دهرشید، پ. (۱۴۰۲). شناسایی پتانسیل‌های ژئوتوریسم و تدوین برنامه راهبردی در مسیر شکوفایی و توسعه ژئوتوریسم پایدار (مورد مطالعه: شهرستان دهگلان). *نشریه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی، پیاپی ۱۳*، ۱۲۷-۱۴۸.

۱۳. ویسی، ف؛ و نیکخواه، چ. (۱۳۹۷). واکاوی نقش گردشگری در معیشت و پایداری معیشتی خانوارهای روستایی، (مطالعه موردی: بخش اورامان سروآباد). *نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، شماره ۶۶*، ۳۲۹-۳۴۸.

14. Allan, M., & Shavanddasht, M. (2017). Rural geotourists segmentation by motivation in weekends and weekdays. *Tourism and Hospitality Research*. 103, 23-33. DOI: 10.1177/1467358417694513
15. Barroso-Barcenilla, F., Alcalde-Fuentes, M.d.R., Audije-Gil, J., Berrocal-Casero, M., Callapez, P.M., Ozkaya de Juanas, S., ... & Segura, M. (2022). Discovering a Project for the Development of Geotourism in Rural Areas: The Paleontological and Archaeological Interpretation Centre of Tamajón (CIPAT, Guadalajara, Spain). *Land*, 11, 420-444. <https://doi.org/10.3390/land11030444>
16. Chen, B., Qiu, Z., Usio, N., & Nakamura, K. (2018). Tourism's Impacts on Rural Livelihood in the Sustainability of an Aging Community in Japan. *Sustainability*, 10(8), 2896. <https://doi.org/10.3390/su10082896>
17. Garofano, M., & Govoni, D. (2012). *Underground Geotourism: a Historic and Economic Overview*, Palgrave MacMillan.
18. Hadian, M. S. D., Nursiyam Barkah, M., Siti Khadidjah, U. L., Yuliawati, A. K., Aryanti, A. N., & Suhardiman, S. (2025). Urban geotourism development in the perspective of stakeholders. *International Journal of Geoheritage and Parks*, Volume 13, Issue 1, March 2025, 102-116.
19. Kry, S., Sasaki, N., Datta, A., Abe, I., Ken, S., & Tsusaka, T. W. (2020). Assessment of the changing levels of livelihood assets in the Kampong Phluk community with implications for community-based ecotourism. *Tourism Management Perspectives*, 34, 100664.
20. Kunjuraman. V. (2022). The development of sustainable livelihood framework for community-based ecotourism in developing countries. *Tourism and Hospitality Research*, Volume 24, Issue 1, 48-65.
21. Makwindi, N., & Ndlovu, J. (2022). Cultural and Heritage Tourism as an Alternative Rural Livelihood Diversification Strategy for Communities Living Adjacent to the Sehlabathebe National Park in Lesotho. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 11(2), 901-918. DOI: <https://doi.org/10.46222/ajhtl.19770720.265>

22. Ríos Reyes, C.A., Muñoz-Quintero, S.I.Y ., & Acevedo-Charry, O. (2022). Geotourism as a strategy of sustainable rural development of the Paipa - Iza volcanic complex in the eastern Andes of Colombia: An innovative approach. *Turismo Sociedad*. 31, 281–301.
DOI:<https://doi.org/10.18601/01207555.n31.13>.
23. Robinson, A.M. (2008). Geotourism: Who is a geotourist? In: Paper presented at *the inaugural national conference green travel, climate change and ecotourism*, 18 November.
24. Romagosa, F., Priestley, G. K., & Llurdes, J.C. (2013). The Role of Tourism in Sustainable Development Strategies, ToURISMOS. *An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, Vol.8, No.2, 77-95.
25. Sagala, S., Rosyidie, A., Sasongko, M.A., & Syahbid, M.M. (2018). Who gets the benefits of geopark establishment? A study of Batur Geopark Area, Bali Province, Indonesia. *IOP Conference Series Earth and Environmental Science*, 158(1), 012034. DOI: 10.1088/1755-1315/158/1/012034
26. Sriarkarin, S., & Lee, C.H. (2018). Integrating multiple attributes for sustainable development in a national park. *Tour. Manage. Perspect.* 28, 113-125.
27. TIES. (The International Ecotourism Society). (2015). *The Definition (Online)*. Available:<http://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism>.
28. Torabi Farsani, N., & Coelho, C., & Costa, C. (2009). Geotourism as an opportunity for local communities' participation in geoparks. *Proceeding of 8th European Geoparks Conference*.
29. Torabi Farsani, N., Coelho, C., & Costa, C. (2013). Rural geotourism: A new tourism product. *Acta Geoturistica*, 4(2), 1–10.